

UVIC

FACULTAT D'EDUCACIÓ
TRADUCCIÓ I CIÈNCIES
HUMANES

Curs 2016-2017

ENCOMI DE CARMEN SANMARTÍ i ROSET

Amb motiu de la seva lliçó de jubilació:

CORRESPONDÈNCIA FEMENINA (1750-1900)

Vic, 15 de novembre de 2016

ENCOMI DE CARME SANMARTÍ i ROSET

Professora del Departament de Didàctica
de les Arts i les Ciències

Fotografia: U_Media UVic

I) Docència i gestió

Acompanyem avui Carme Sanmartí en la seva lliçó de jubilació. La celebració ens permet posar en perspectiva la seva trajectòria des dels inicis, perquè, tot i que la nostra imatge immediata de Carme Sanmartí és la de la professora de la Universitat de Vic – Universitat Central de Catalunya, el cert és que la seva vida professional, extensa i diversa, cobreix diverses fases abans d'incorporar-se a la nostra universitat. Començaré, per tant, per referir-me a aquest període.

Es va llicenciar en Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona, l'any 1974. Va dedicar-se a la docència i va ser professora agregada de batxillerat entre els anys 1978 i 1995, als instituts Luís Antúnez, de la zona Franca de Barcelona, i Jaume Salvador i Pedrol, de Sant Joan Despí. Tot i les seves responsabilitats com a docent de secundària i com a mare, va treballar en una tesi doctoral i el 1993 la va llegir a la Universitat de Barcelona. El títol va ser *La pagesia benestant al Bages. L'exemple del mas Sanmartí*.

La referència a aquesta etapa de la seva vida pot servir per destacar la importància que té per a Carme Sanmartí la vida familiar. Casada amb Jaume Riba, van tenir una filla, Caterina, i dos fills, Genís i Sergi. Caterina Riba ens recorda aquella època:

La meva mare va començar a donar classes en una escola de monges, després va treballar a un Institut de la Zona Franca i finalment va aconseguir plaça en un institut de Sant Joan Despí, on va ocupar diversos càrrecs, entre els quals la direcció. Allà hi va conèixer la Martha [Tennent, primera degana de la facultat de Traducció i Interpretació] i la Lluïsa [Cotoner, estimada professora i responsable de l'àrea d'espanyol des dels inicis dels estudis de Traducció fins la seva jubilació l'any 2010]. A l'institut de Sant Joan Despí, malgrat les correccions, el cansament i algun episodi d'afonia, l'equip docent s'ho passava d'allò més bé. Recordo que van fer una exposició de nassos del professorat al

passadís per tal que els alumnes juguessin a endevinar a qui corresponien. Jo era petita i la idea em va fascinar.

La tesi doctoral la va fer quan treballava a l'institut i amb tres nens esvalotant per casa. Nosaltres jugàvem i dibuixàvem mentre ella treballava davant la pantalla refulgent, envoltada de papers esgrogueïts, algun amb traces de rosecs de ratolí, altres en què la tinta, fixada molt precàriament sobre el paper, es podia desenganxar en qualsevol moment i convertir en un piló de varetes negres. Ella contestava les nostres preguntes, les pràctiques i les existencials, sense perdre la concentració, deia "Oh, quin dibuix tan bonic!" en el moment en què necessitàvem reforç d'autoestima i ens acostava les bales quan li arribaven rodolant als peus. La seva tesi va ser un projecte engrescador per a tots nosaltres perquè estudiava la nostra família i el mas Sanmartí, on hem passat els estius d'infantesa. Hi va col·laborar el meu pare aixecant plànols, els meus cosins recreant la casa, o la meva tia Montserrat desxifrant l'endimoniada cal·ligrafia dels manuscrits. Tothom se la va fer una mica seva.

No podem tenir una imatge més descriptiva del que era la vida de la nostra professora, recercadora, mare, esposa i membre d'una família extensa i ben avinguda!

Al 1995, Carme Sanmartí es va incorporar als Estudis Universitaris de Vic (faltaven dos cursos per a la creació de la Universitat de Vic). Va començar a impartir docència als estudis de Traducció i Interpretació, vinculats a la que en aquell moment era la Facultat de Traducció i Interpretació d'Osona. Des del primer moment va ser per als estudiants i professorat un referent en la seva especialitat, la història. Des del punt de vista dels estudiants, Carme Sanmartí proporciona un acostament profund i alhora entenedor als temes històrics, especialment de la història contemporània, que és el que tractaven les seves matèries. He pogut observar la cura amb què prepara les classes, incorporant les darreres aportacions historiogràfiques en cada tema que tracta. El seu entusiasme per la professió docent es fa palès quan t'explica entre passadissos, abans de fer una classe, de què tractarà i com s'ho farà per enfocar temes complexos. Tanmateix, sembla que no li caldria preparar res. És perfectament capaç de respondre a l'instant i de manera detallada les preguntes que puguin sorgir en una conversa sobre qüestions d'actualitat o d'història antiga, sobre Catalunya, sobre qualsevol part del món, o sobre un període determinat de la història de l'art; podem

tenir la seguretat que la pregunta motivarà una lliçó magistral en la resposta. Aquest coneixement immens el porta a l'aula, però no es tracta només d'això: destaquen, amb tota l'eficàcia possible, qualitats personals –capacitat de comunicació, empatia, saber escoltar–, que, juntament amb un domini profund de les estratègies docents, possibiliten un entorn d'aprenentatge ideal.

Però no tot és docència en la vida del professorat universitari, i ara m'he de referir a Carme Sanmartí com a responsable de tasques de gestió. Des d'aquesta perspectiva, la seva aportació a la nostra universitat ha estat, més que destacada, brillant. Ja des del seus inicis a la UVic-UCC va tenir encàrrecs en aquest sentit. D'entrada, com a coordinadora de la Universitat d'Estiu, en diversos períodes fins l'any 2001, fent equip amb Miquel Caballeria, Enric Casulleras o Fina Domènech. Va ser, entre 2002 i 2007, directora del Centre d'Estudis Interdisciplinaris de la Dona. També va exercir, durant quatre anys i des del 2002, com a cap d'estudis de l'antiga Facultat de Ciències Humanes, Traducció i Documentació. Quan va acabar aquest període, va ocupar el càrrec, durant quatre anys més, de degana de la mateixa facultat. Vaig treballar molt a prop de Carme Sanmartí entre els anys 2002 i 2009, primer com a coordinador dels estudis semipresencials de Traducció i després, quan ella era degana, com a cap d'estudis. Puc donar fe de la seva fermesa i competència en la gestió en cada moment. Des d'aquesta experiència, a partir de la proximitat en el dia a dia que vam tenir durant aquests anys, m'agradaria fer una descripció de les seves qualitats de gestió, que també ha reflectit en els altres càrrecs que ha ocupat. En primer lloc, sap treballar en equip i, de fet, amb ella és molt fàcil establir complicitats que permeten una gran intensitat en la feina i que, amb el temps, acaben en una amistat personal –puc dir que ha estat el meu cas, i també l'he vist amb d'altres persones, no poques de les quals ens acompanyen avui. Carme Sanmartí identifica perfectament els problemes i estableix les estratègies per resoldre'ls, està perfectament atenta als detalls i sap com s'ha d'actuar en circumstàncies concretes. Cap dels i les presents podrà negar les seves dotes diplomàtiques i la seva capacitat per establir ponts entre posicions divergents i trobar solucions negociades entre les parts. Tampoc no es discutiran la força de la seva persuasió i la facilitat per convèncer a qui calgui de les bondats de determinada opció. Naturalment, no es tracta només de seduir –que també–, sinó de desplegar arguments i defensar punts de vista

que, d'entrada i de ben segur, seran assenyats. Perquè Carme Sanmartí és assenyada: té sentit comú i toca de peus a terra com només ho pot fer algú que té criteri, honestedat i orientacions ben definides. Amb aquest bagatge, resol els problemes més complicats i les divergències més irreconciliables d'una manera que resulta lògica i natural.

Les qualitats esmentades les ha portat als altres càrrecs d'alta gestió que ha ocupat, després del deganat. D'entrada, com a adjunta al vicerectorat d'affers acadèmics i professorat, entre 2010 i 2011 i, després, com a secretària general de la UVic-UCC, entre 2011 i 2015. Finalment, el curs 2015-2016 va ser delegada del Rector per a la Comunitat.

Potser el que s'ha apuntat fins ara pot semblar poc objectiu, fruit de l'afecte personal, però no pot ser de cap altra manera: qualsevol referència a la trajectòria de Carme Sanmartí, per part dels que l'hem conegut i tractat, haurà d'estar inspirada en l'afecte i en la consideració de les seves qualitats humanes i intel·lectuals. De ben segur, per tant, les persones que avui ens trobem aquí tenim molt present el que ella ens ha aportat i el que ha aportat a la institució. Però no parlem d'un punt i final, perquè la vinculació de Carme Sanmartí amb la Universitat de Vic – Universitat Central de Catalunya no s'acaba avui. Serà una mica diferent –i li deixarà més temps per fer d'àvia, per exemple–, però continuarem aprofitant el seu mestratge i la seva amistat. Et desitgem que gaudeixis al màxim d'aquesta nova etapa, com has gaudit de tot el que has fet a la vida: moltíssimes gràcies i moltíssimes felicitats, Carme!

Marcos Cánovas

Director del Departament de Traducció, Interpretació i Llengües Aplicades
Facultat d'Educació, Traducció i Ciències Humanes

II) Recerca: “De l’oblit al record”

La Maria Aurèlia Capmany m’ha dit més d’una vegada que les dones de la nostra generació la sorpreníem: per un cantó, arrasàvem tabús i ens expressàvem amb una llibertat per a ella desconeguda i, per l’altre, érem més antigues que la seva àvia. I té raó: nosaltres fugíem cap endavant i, alhora, havíem estat educades amb una moral que recollia tota la rancior decimonònica, religiosa, elaborada especialment per a senyoretetes temorenques, destinades al matrimoni si no havíem tingut la immensa sort d’haver estat cridades per a Déu i fer-nos monges. És a dir, vam créixer sota la idea que el món, i els homes, eren malvats. I que només la puresa, la incontaminació del món extern, ens salvaria.

Però, alhora, teníem a casa aquestes perdedores que sabien riure’s d’elles mateixes. Que havien après a salvar-se dia a dia, amanint amb un entreteoc d’ironia tots els missatges redemptoristes que venien de fora. Elles, doncs, són les que ens van ensenyar a viure. Més que cap pensament o filosofia. D’elles hem après el que diu el rus Herzen en una màxima felicitat i que jo, des de fa temps, he intentat fer-me meva: “La vida m’ha ensenyat a pensar, però el pensament no m’ha ensenyat a viure”. (Montserrat Roig a *Avui*, 19 de març de 1991)

M’agradaria començar l’encomi de la professora Carme Sanmartí amb unes paraules de l’escriptora Montserrat Roig, ara que, aquest mes, fa vint-i-cinc anys del seu decés, ocorregut el 10 de novembre de 1991. Entre setembre de 1990 i just fins a dos dies abans de la seva mort, Montserrat Roig va escriure, amb la ironia i el rigor que la caracteritzava, una columna al diari *Avui* (tots els articles són recollits a *Un pensament de sal, un pessic de pebre*).¹ Es tractava d’un “dietari obert” de qüestions diverses, des de la guerra del Golf, la URSS, Sibèria, Kuwait i Barcelona, fins a Gary Cooper, Graham Greene, Margaret Thatcher, el feminisme i l’ofici d’escriure. En un d’aquests articles, testimonis distrets i apassionats d’una època, concretament el del 19 de març de 1991, Roig recomanava visitar l’exposició “La postguerra de les dones”, que aquells dies es podia visitar a la Casa Golferichs, de Barcelona, comissariada per tres historiadores, Ginesa Albaladejo, Isabel Alonso i Maria Josep Edo.

1. Roig, Montserrat (1992). *Un pensament de sal, un pessic de pebre. Dietari obert 1990-1991*. Barcelona: Edicions 62.

Emmarcada en un programa d'activitats sota el títol genèric “De l'oblit al record: les dones prenen la paraula”, que va rebre el IV Premi 8 de Març 1990 per iniciatives de dinamització cívica protagonitzades per dones, de l'Ajuntament de Barcelona, l'objectiu de l'exposició era fer arqueologia domèstica i mostrar objectes, textos, cançons i fotografies, que havien passat per insignificants, però que havien estat decisius per a la vida de les dones durant el primer franquisme. Fou un homenatge a aquelles protagonistes silencioses de la història que havien fet menys difícil la supervivència quotidiana i que havien hagut de callar i d'aguantar les proclames i els consells de la Sección Femenina perquè es convertissin en “àngels de la llar”, per-dir-ho com Virginia Woolf o Maria Aurèlia Capmany.

En el mateix article, Roig també recordava Capmany, mare simbòlica i model per a una generació de joves intel·lectuals nascudes al voltant dels anys cinquanta, pont del feminisme d'abans de la guerra i el de la segona meitat del segle XX. La majoria d'escriptores de la generació de Capmany i Beauvoir, per anomenar una altra feminista de fora, van viure en una dicotomia irreconciliable: “la incompatibilitat entre cultura i natura”,² en paraules de Lluïsa Julià. Per contra, Montserrat Roig, Carme Riera, Helena Valentí, Maria-Mercè Marçal, i tantes altres de la seva generació, van triar trencar el binarisme, habitar els espais de frontera i, segons Montserrat Abelló, “viure la Vida en majúscules”.³ Capmany admirava la valentia d'aquestes joves ariscades, perquè ho volien tot: treballar, tenir criatures i crear.

Fa uns quants dies, mentre rellegia Roig, em vaig aturar en aquest article i no vaig poder deixar de pensar en l'estimadíssima Carme Sanmartí, que avui pronuncia la seva lliçó de jubilació. Com les historiadores Ginesa Albaladejo, Isabel Alonso i Maria Josep Edo i l'escriptora Montserrat Roig, Sanmartí va néixer en ple règim franquista, és simbòlicament filla d'aquestes dones silencioses i silenciades, que els ensenyaren a viure i a resistir, en temps adversos, l'absurd, el dolor i la negació, com també és una dona que s'ha construït independent, que ho ha volgut fer i tenir tot (no sense desgast, és clar!): família, docència i gestió acadèmica i recerca.

2. Julià, Lluïsa (2007). *Tradició i ofenesa*. Palma: Lleonard Muntaner, p. 76.

3. Torrents, Ricard (2006). “La poeta traductora Montserrat Abelló. Semblança homenatge en les IX Jornades de Traducció a Vic”. *Quaderns. Revista de Traducció* 13: 100.

I, com aquestes coetànies seves, Sanmartí, historiadora de dalt a baix, té una obsessió gloriosa: recuperar la memòria femenina, rescatar de l'oblit les nostres àvies i les nostres germanes i cosines, per tal de construir una genealogia femenina catalana al més àmplia possible. Una genealogia no entesa com la de la cultura patriarcal, que inclou algunes dones per coartada, a la mida del seu cànon, sinó una de global, vertical i horitzontal, sense oblitats volguts. En la línia d'aquesta dèria de recuperar el passat per construir un present i un futur millors, Sanmartí sobresurt per fer investigació arqueològica femenina dels petits detalls: la importància de les coses minúscules, els moments clau, perquè, sovint, “la grandesa tan sols es lliura a la insignificança un instant”,⁴ com Stefan Zweig apunta en el mític *Moments estel·lars de la humanitat*. D'aquí que l'última exposició que Carme Sanmartí ha comissariat, amb Montserrat Sanmartí, Teresa Julio i Caterina Riba, sigui una mostra exemplar d'aquesta comesa: a partir de cartes entre dones, es pot conceptualitzar la societat, la política i el món de l'època. D'aquí que la seva recerca en el marc del Grup d'Estudis de Gènere: Traducció, Literatura, Història i Comunicació (GETLIHC) hagi estat sempre conseqüent amb la seva inquietud de visibilitzar la història de les dones als Països Catalans.

D'entre les tasques de recerca que ha desenvolupat en el marc del GETLIHC, on hem treballat juntes des de la seva fundació, el 1999, destaca la coordinació de la línia de recerca “Gènere i estudis literaris, històrics i socials”, la participació en els projectes “Catàleg de catalanes rellevants” i “Converses amb catalanes d'avui”,⁵ en el qual va entrevistar l'artista Susana Solano, i la col·laboració, darrerament, en el projecte “Traducció i censura: gènere i ideologia”, en el qual treballa la censura moral i el gènere de la novel·la rosa. En el marc del grup de recerca, també ha comissariat les exposicions “Il·lustradores” (2013), amb Teresa Julio i Caterina Riba, i “Correspondència femenina (1780-1939)” (2016), amb Montserrat Sanmartí, Teresa Julio i Caterina Riba. Així mateix, va col·laborar activament en la confecció del *Diccionari biogràfic de dones*, impulsat el 2010 per la Generalitat de Ca-

4. Zweig, Stefan (2004). *Moments estel·lars de la humanitat*. Traducció de Maria Pous. Barcelona: Quaderns Crema, p. 129.

5. Godayol, Pilar (ed.) (2012). *Converses amb catalanes d'avui*. Vic: Eumo. Amb entrevistes a Montserrat Abelló, Lina Badimon, Pilar Bayer, Pilar Benejam, Maria del Mar Bonet, Rosa Maria Calaf, Teresa Forcades, Maria Antònia Oliver, Carme Riera, Isabel-Clara Simó, Susana Solano, Marina Subirats, Montserrat Tresserras, Carme Valls-Llobet i Olga Xirinaacs.

talunya, el Consell de Mallorca i la Xarxa Vives. En el camp de la gestió relacionada amb els estudis de gènere, cal ressaltar també la direcció, entre el mandat de la doctora emèrita Lluïsa Cotoner i el de la nostra enyorada Francesca Bartrina (a qui sempre tenim en el record i, avui, especialment), del Centre d'Estudis Interdisciplinaris de la Dona (avui Centre d'Estudis Interdisciplinaris de Gènere), i la participació en l'òrgan de govern de l'Institut Interuniversitari d'Estudis de Dones i Gènere (iiEDG), en el qual va treballar de valent des de l'inici.

Posats a filar prim, si haguéssim d'escollir una aportació rellevant de Carme Sanmartí en el camp de la recerca historiogràfica femenina, ens decantaríem per l'edició, amb Montserrat Sanmartí, de *Catalanes del IX al XIX*.⁶ Publicat el 2010, continuació de *Catalanes del XX* (2006),⁷ és una obra cabdal de la “petita història”, el que Jeremy Munday actualment ha posat de moda en el món de la traducció amb el terme “microhistory”.⁸ Després de vuit anys de buidatge d'obres generals i d'especialitat en el marc del projecte “Catàleg de catalanes rellevants”, les editores feren una tria, gens fàcil, a partir dels quatre-cents noms de dones rellevants d'onze segles, i consensuaren uns àmbits de coneixement a partir del grau de possibilitats de cercar informació més o menys completa de les biografiades. Amb documentació esparsa i de vegades fortuïta (documents notariaus, notícies de premsa, correspondència, testimonis variats, etc.), l'equip va reconstruir vides i obres de dones, algunes més conegudes i altres fins aleshores gairebé anònimes, unes més allunyades en el temps que d'altres, d'especialitats i oficis ben diversos, i els obren la porta a la llum, a la visibilitat en el segle XXI. Un acte generós i de justícia.

No puc acabar aquest encomi sense referir-me a la part humana de Carme Sanmartí, perquè crec que la distingeix. A més de compartir-hi inquietuds de recerca, congressos i seminaris, reunions i viatges durant més

6. Sanmartí, Carme; Sanmartí, Montserrat (eds.) (2010). *Catalanes del IX al XIX*. Vic: Eumo. Amb capítols de Teresa Julio, Ramon Pinyol i Torrents, Carme Sanmartí, Montserrat Sanmartí i Clara Sanmartí.

7. Godayol, Pilar (ed.) (2006). *Catalanes del XX*. Vic: Eumo. Amb capítols de Francesca Bartrina, Montserrat Comas, Lluïsa Cotoner, Eva Espasa, Pilar Godayol, Teresa Julio, Montse Martín, Gemma Redorta, Carme Sanmartí, Clara Sanmartí, Joan Solà i Antoni Tort.

8. Munday, Jeremy (2014). “Using sources to produce a microhistory of translation and translators: theoretical and methodological concerns”. *The Translator* 20 (1): 64-80.

de vint anys, hem passat molt bones estones de conversa i de discussió, de vegades serioses, sempre disteses, sinceres per sobre de tot. I també hem rigut i hem plorat molt, moltíssim, perquè hem hagut d'afrontar pèrdues insuperables. La seva mesura, consistència i proximitat han estat clau en aquests moments. Carme Sanmartí és, indiscutiblement, una gran mestra de la “Vida en majúscules”. Ha estat una immensa sort conèixer-la i gaudir-ne en els diversos càrrecs i posicions que ha ocupat a la Universitat de Vic – Universitat Central de Catalunya.

Avui que Carme Sanmartí comença una nova etapa vital, hem de felicitar-la de tot cor per la feina feta. Però, com que encara en queda molta per fer en el camp de la historiografia femenina, comptem amb ella, com a investigadora, com a amiga. Moltes gràcies, Carme, per la teva dedicació i mestratge, i felicitació!

Pilar Godayol

Coordinadora del Grup d'Estudis de Gènere:
Traducció, Literatura, Història i Comunicació
Facultat d'Educació, Traducció i Ciències Humanes

UVIC

FACULTAT D'EDUCACIÓ
TRADUCCIÓ I CIÈNCIES
HUMANES